

עלון שבועי מבית "בני אמונים"

וכל מאמינים

296

פרשת כי תצא

תשע"ט

פניני אמן ותפילה בפרשה

מאוצרות אמונים

תמה ה'בן איש חי': כיצד ניתן לומר לאדם "הבא זכות והפטר", הלא לפני בית דין של מעלה הכול גלוי וידוע, ואם הייתה לו זכות - מלכתחילה לא היה נחלה. ולפיכך ביאר: "הבא זכות" - היינו, שיביא זכות חדשה, בכך שיקבל על עצמו לקיים מצווה או הנהגה טובה שלא נהג בה קודם, ואינו מחויב לנהוג בה מצד הדין. ולכן רמז הפסוק: "כי יפל הנפול" - לצרה, אזי עליו להתנדב לקיים הנהגה טובה חדשה שבאה "ממנו" - מרצונו ומנדבת ליבו, שאינו מחויב לנהוג בה מצד הדין.

בן יהודי' שבת לב א

בהקשר לאמור יש לעורר ולציין את ההנהגה הנפלאה לומר ברכות השחר בחברותא, אשר כידוע עוררו גדולי עולם על מעלתה, ורבים טובים זכו וראו ישועה כשקיבלו עליהם הנהגה זו.

'הוא יברך וירפא את... פלוני'

"ולא תשים דמים בבייתך כי יפל הנפול ממנו" (כב ח) מהפסוק: "כי יפל הנפול ממנו" דרשו חכמים (שבת לב א): "לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו: הבא זכות והפטר".

על פי דברי הגמרא, עורר ה'מנחת אלעזר' ממונקטש בשם אבותיו, שבאמירת 'מי שברך לחולה, לא יאמרו: "הוא יברך וירפא את החולה..." - לשון הנשמעת כהודאה בעובדת היותו חולה. שהרי על החולה אומרו: "אומרים לו: הבא זכות והפטר", ונמצאנו מעוררים עליו את מידת הדין. אלא יש לומר בפשיטות: "הוא יברך וירפא את פלוני".

'חמישה מאמרות' מאמר נוסח התפילה אות יט

מה מבין גוי במעלת התפילה בבית הכנסת...!?

"ולא אָבָה ה' אֱלֹהֵינוּ לְשַׁמֵּךְ אֶל בָּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לָךְ אֶת הַקֶּלֶל לְבִרְכָּה כִּי אָהָבָה ה' אֱלֹהֵינוּ" (כג ו) מכך שנאמר: "הַקֶּלֶל לְבִרְכָּה" בלשון יחיד, למדו חכמים (סנהדרין קה ב) שכל ברכותיו של בלעם חזרו לקללה כשאיפתו, חוץ מברכת: "מִה טוֹב אֶהְיֶךָ יַעֲקֹב" (במדבר כד ה) העוסקת בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שכפי שהתברר בה, הם קיימים ועומדים עד עצם היום הזה. מדוע דווקא ברכה זו לא הפכה לקללה?

פירש ה'בן איש חי':

כאשר נוכחו בלעם ושריו לראות כי בלעם שנשכר על ידם כדי לקלל את ישראל, מוציא מפיו ברכות בעל כורחו, היו הם נותנים עין הרע בברכות, ודבר זה גרם להן לשוב ברכות הימים לקללה. אך כיוון שהללו לא עמדו על סודה של ברכת 'מה טובו אהליך יעקב', שכן לדידם אין חילוק בין תפילה הנאמרת בבית לתפילה הנאמרת בבית הכנסת, לפיכך לא נתנו בה עין רעה, ועל כן נותרה היא בעינה כברכה.

בן יהודי' סנהדרין קה ב

זכות והפטר".
אלא שכאן המקום להבין: וכי מניין ידע האדם שצרה עומדת לפוקדו, כדי שיקדים להתפלל על כך?
הסביר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של רמת אלחנן:
ביקשו חכמים ללמדנו, כי כאשר שומע האדם על צרה פתאומית שפקדה את זולתו, מחובת להתעורר מיד ולבקש שלא תפקוד הצרה אף אותו. וכפי שאמרו בגמרא (שבת קו א): "אחד מבני החבורה שמת ידאגו כל החבורה כולה". וכך נהג אף הקדוש רבי אלחנן וסרמן ה"ד; מפעם לפעם היה מבקש להתעדכן בקורות העולם, תוך שהוא מסביר כי רוצה הוא להסתייע בכך כדי שיוכל להקדים תפילה לצרה.

'טובך יביעו ח"ב עמ' קכט

מקורות על מעלת עניית אמן

מבאר אמונים

'באין מליץ יושר' - תאמר 'אמן'

"כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבי' שבי' (כא י)

"רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך". אמר לו רבי נהוראי: 'השמים [לשון שבועה]! כך הוא. תדע, שהרי גוליירים [חיילים פשוטים] מתגרין [תחילה] במלחמה, וגבורים [היורדים אחרים] נוצחין' (נזיר סו ב).

ביאר המהרש"א (ח"א שם):

"לפי שמזונותיו של אדם קשים כקריעת ים סוף (פסחים קיח א), על כן צוה הקדוש ברוך הוא לאוכל ושבע לברך עליו... שעל ידי זה הקדוש ברוך הוא משפיע ברכותיו להיות לו בריוח מזונות. כי יש לאדם מקטרגים בדבר לתת לו מזונותיו הקשים בריוח... שהברכות הם הגוליי'רין ועניית אמן הם הגבורים' לנצח המלחמה נגד המקטרגים...".

דורשי רשומות נתנו רמז לדברים מן הפסוק שלפנינו: "כי תצא" - ראשי תיבות: "כל יום תענה צ' אמונים" [כמסכה שקבעו חכמים (תקוני זוה"ח ח"ב דף פג א)] ובזכות זה תנצחו את המקטרגים: "ונתנו ה' אלקיך בידך".

'לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה'

"ולא תשים דמים בבייתך כי יפל הנפול ממנו" (כב ח) מהפסוק: "כי יפל הנפול ממנו" דרשו חכמים (שבת לב א): "לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו: הבא זכות והפטר".

תפילה לפני המלחמה והודאה לאחריה

"כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבי' שבי' (כא י)

כתב רבנו אפרים:

הפרשה הקודמת, פרשת שופטים, מסתיימת במילים: "כי תעשה תישר בעיני ה'" - ה'ישר' אותיות: 'שירה', וסמיכות הפסוקים מלמדת אותנו כי בעת הניצחון, כשיקום בך: "ונתנו ה' אלקיך בידך", עליך לומר שירה לפני ה'. שירה זו בכוחה אף לזרז ולהרחיב את הניצחון, כעדות הכתוב על המלך יהושפט (דה"ב כ כב): "ובעת החלו ברנה ויהלה נתן ה' מארבים על פני עמון מואב ויהר שיעיר הבאים ליהודה ויגפו".

רבי צבי יצחק אברמוביץ, רבה של חצור הגלילית, הוסיף ודרש סמיכות זו כך:

'הישר' בגימטרייה 'תפלה', רמז לכך שלפני היציאה למלחמה היו ישראל מתפללים לפני ה' שינצחו במלחמה. כמבואר בגמרא (ברכות ג ב) שטרם היציאה למלחמה היו 'נמליכין בסנהדרין' ופירש רש"י: "נוטלין מהם רשות, כדי שיחפלו עליהם".

'פירוש התורה לרבנו אפרים' 'טעם הצבי'

'בית חדש' - לשם שמיים

"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך" (כב ח) "למדנו רבינו: הבונה בית חדש כיצד צריך לברך? כך שנו רבותינו ז"ל הבונה בית חדש מברך שהחיינו כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו" (תנחומא בראשית ד).

יש להבין את פשר הלשון: "כיצד צריך לברך", הלא מתאים היה יותר לשאול: "מה הוא מברך?" עוד יש להבין את עצם השאלה: הלא משנה ערוכה היא (ברכות ד א): "בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר: ברוך שהחיינו?"

תירץ הכתב סופר:

אכן, תמיהת חכמים הייתה: "כיצד צריך לברך" - כיצד ייתכן לברך 'שהחיינו' על הנאה כה גשמית כקניית בית חדש? ועל כך תירצו: "כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו", כלומר: על בית כזה שנבנה לשם שמיים - כדי לקיים בו מצוות, כגון: מעקה, מזוזה ושאר מצוות התלויות בבית - אכן ראוי לברך בפה מלא: "שהחיינו" על שזיכנו ה' לעשות בכך נחת רוח ליוצרו.

כתב סופר

מוטב לאדם שיקדים תפילה לצרה

"ולא תשים דמים בבייתך כי יפל הנפול ממנו" (כב ח) במסכת שבת (לב א) דרשו חכמים: "כי יפל" - כשכבר נמצא האדם בצרה, אזי צריך 'הנפול' להסתייע 'ממנו' - במעשיו ובזכויותיו כדי להינצל. לפיכך: "לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו: הבא זכות והפטר".

"פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים" (ישעיהו כו ב)

בערב שבת ק"ש י"ג באלול יחול יום השנה הט"ז לפטירתו של רבי חיים בן ציון ב"ר אהרן צבי מרמורשטיין זצ"ל, אשר כל חייו היה שמר אמונים כפשוטו: שמר וצפה לעצת אמן, ובקשר אחר ברכות השחר.

לשמו ולזכרו חולל בנו רבי יעקב דב מרמורשטיין שליט"א את מהפכת 'בני אמונים' שמקורה רבבות אלפי ישראל פותחים את יומם מדי בקר באמירת ברכות השחר בחברותא.

נא הקדישו ביום ששי י"ג באלול את אמירת ברכות השחר בחברותא לעלוי נשמתו.

ברכות השחר: בקול בכוונה בחברותא.

עשרה ראשונים (א')

גולת הכותרת של עניין 'השכמת בית המדרש' היא מעלת 'עשרה ראשונים', כמפורש בגמרא (ברכות מז ב): "לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו - קבל עליו שכר כולם".

במאמר שלפנינו ננסה מעט להבין את סיבת מעלתם של עשרת הראשונים המקדימים לבוא לבית הכנסת, מתוך העושר הרב שהובא בעניין זה בדברי רבותינו זיכרונם לברכה.

אלוקים נצב בעדת אל'

כפי שהובא במאמרים הקודמים, מיום שנחרב בית המקדש וגלתה השכינה ממקומה, שורה היא בבתי כנסיות הנקראים 'מקדש מעט' (מגילה כט א, וראה דבר ז ב). ואולם, השראת השכינה בבית הכנסת מתקיימת על ידי עשרה מיישראל המתאספים בו (ברכות ו א), ויחדיו משלימים להיות 'עדה' [ככתוב (תהילים פב א): "אלקים נצב בעדת אל-"] (מגילה כג ב), ולפיכך מצינו שתיקנו שכל דבר שבקדושה, כקדיש וקדושה, אינו נאמר אלא בעשרה (ברכות כא ב).

מן הטעם האמור שיבחו במיוחד את עשרת הראשונים הבאים לבית הכנסת, שכן הם כאיברים המרכיבים ומשלימים יחדיו את הגוף השלם הנקרא 'עדה' שעליו יכולה השכינה לשרות, ונמצא שעל ידם שורה השכינה על כל הציבור הבאים אחריהם לבית הכנסת (זוהר שמות קכו ב ע"ש, וראה תלמידי רבנו יונה ברכות ד א מדה"ד, מהרש"א ח"א שם).

והנה, מעלתם של עשרה המתאספים יחדיו גדולה היא עד מאוד מצד עצמה. וכבר ידועים דברי בעל התניא ב'אגרת הקודש' (כג) בשם רבותיו, שאילו היה מזדמן מלאך למקום שבו מתקבצים עשרה מיישראל, אפילו אינם עוסקים בתורה ובתפילה, הייתה נופלת עליו אימתה ופחד מול רוממות השכינה השורה עליהם, עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי. ואם בהתאספות רגילה הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה כשהם מתאספים לתפילה.

השכינה מקדימה לעשרה

כאן המקום לציין, כי לעניין השראת השכינה בהתקבצות עשרה לתפילה, יש הסוברים שבמקום שרגילים להתאסף עשרה, השכינה מקדימה לשרות לפני שמתאספים העשרה (רש"י ברכות ו א ד"ה קדמה וראה מהרש"א ח"א שם, וכן משמע מדברי זוהר שם), ויש שכתבו שהשכינה שורה עם התאספות העשרה [אף שטרם החלו בתפילתם] (שו"ת הרשב"א ח"א ג, וראה 'שפת אמת' ברכות שם, ובט"ז או"ח קנ"א יא כתב שלכן נהגו להדליק נרות בבית הכנסת בטרם יכנס לשם אדם).

רמז לכך שהשכינה מקדימה לפני העשרה, דרש רבנו יהודה החסיד מן הפסוק (בראשית כח טו): "וייקץ יעקב משנתו ויאמר" - סופי תיבות: 'צבור'; 'אכן יש ה' במקום הזה' - שכבר קדמה להם השכינה (ספר גימטריאות' עקב גל).

מצילים מן הפורענות

עוד הובא בגמרא (ברכות ו ב) בעניין זה: "אמר

"שכל שהגיע זמן התפילה ואין בבית הכנסת מנין הראוי, הדבר מגונה ביותר, ומורה על בני אותה העיר שלבם מרוחק מאהבת השם יתברך, והריחוק הוא הכעס הגדול והקצף המופלג, וזהו מה שרצו באומרים כאן מיד הקדוש ברוך הוא כוונתו".

אולם לכאורה יש להבין, מהיכן למד רבי יוחנן שהקדוש ברוך הוא כוונתו כשאינו מוצא עשרה, הלא בפסוק נאמר "מדוע באתי ואין איש" לשון יחיד?

מבאר הרבי מבאבוב בעל 'הקדושת ציון' (ח"ב עמ' קח): רבי יוחנן דרש שהמילה "איש" היא ראשי תיבות "שעונים אמן", וכשבא הקדוש ברוך הוא לבית הכנסת ורואה שאין עשרה שיענו אמן, מיד הוא כוונתו ואומר: "מדוע באתי ואין איש".

מטעם זה תיקנו (סנהדרין יז ב, ע"פ רש"י שם ד"ה ועשרה) שאין 'עיר' אלא כזו שיש בה 'עשרה בטלנים', כלומר - תלמידי חכמים המתפרנסים מן הציבור ולומדים בבית הכנסת, כדי שתמיד יהיו עשרה בבית הכנסת בזמן התחלת התפילה, וכך יסור חרון אף מיישראל.

רבי צבי הירש הורביץ, רבה של פרנקפורט, מטעים כי תפקידם של אותם עשרה בטלנים היה אף לענות 'אמן' אחר הברכות והקדישים הנאמרים בבית הכנסת, וסימנן: 'בטלן' בגימטריה 'אמן' (לחמי תודה' תוכחה יום א' דסליחות).

פדה בשלום נפש' בזכות 'עשרה ראשונים'

ומאידך, במידה טובה מרובה הובא ב'תנא דבי אליהו' (רבא ז'): "במי הקדוש ברוך הוא נפרע להן לישראל מאומות העולם? בבני אדם שהן משכימין ומעריבין לבית הכנסת ולבית המדרש ועונין אמן, ומברכין את הקדוש ברוך הוא באמן... ומברכין את הקדוש ברוך הוא בכל יום תמיד, עליהן הוא אומר (תהלים נה יט): 'פדה בשלום נפשי... כי ברבים היו עמדי'; שהוא משכים ומעריב לבית הכנסת להשלים עשרה להיות עדה..."

יש בנותן טעם להביא בזה את שכתב בפירוש 'זיקוקין דנורא' [למקובל רבי שמואל היידיא, פראג תל"ו] על דברי ה'תנא דבי אליהו': עניית אמן מבטלת את הפורענות (שבת קט"ב), ומי שמבקש לענות אמן כדן צריך להשכים ולהעריב לבית הכנסת להשלים עשרה ולהיות מעשרה הראשונים, כדי שישמע כל הברכות שאומרים עליהן אמן, על כן אמרו שבזכות המקדימים לתפילה נפרע ה' לישראל משונאיהם.

ברוך... שהחיינו' והצילנו ממוות

אייר תש"ח. ירושלים שבין החומות נפלה זה עתה בידי אויביה. בתי הכנסיות ובתי המדרשות שהיו בתוכה הופכים לעיי חרבות חכלים עשן, ותושביה גולים לארץ גזירה. אחד מהמיוחדים שבבתי המדרשות שהיו בעיר העתיקה, היה 'ישיבת 'פורת יוסף', היא מבצר התורה שבמשך שנים עמד איתן אל מול פני הכותל המערבי והעמיד דורות של תלמידי חכמים שפיארו ומפארים את יהדות ספרד בארץ ובתפוצות.

האבל על חורבנה של 'פורת יוסף' היה עצום. אולם רבני הישיבה שלא אבו לפסוק מתלמודם ולו לרגע אחד, לא שקעו באבלם, אלא ריכזו את כל המאמצים כדי לקומם את הישיבה מחדש. בשלב ראשון התפזרו הלומדים קבוצות קבוצות בכמה בתי כנסיות בירושלים שמחוץ לחומות, ובד בבד, בסיוע נדיבי עם ובהשתדלות הגבאים המסורים, הלך ונבנה אט אט היכל הישיבה המתחדש בשכונת 'אולה'.

בשנת תשט"ז כבר ניצב הבניין הגדול והמפואר על עומדו. אף כי נותרו בו עוד אי אלו פינות לא מושלמות, לנוכח מצוקתם הקשה של הלומדים שעד לאותה עת נאלצו לגדוד ולכתת רגליהם בין בתי כנסיות שונים ומרוחקים זה מזה, החליטו ראשי הישיבה שלא להמתין עד להשלמת הבניין ולאחד את הישיבה על כלל שלוחותיה בתוככי הבניין המרווח. חל, לצד הלמות פטישי הבנאים, חל קול רינה של תורה חלק בלתי נפרד מיישיבת 'פורת יוסף', ואף הם שבו ללמוד סמוך ונראה לחכמי הישיבה, בראשות רבם המקובל רבי אפרים הכהן זצ"ל שבאותה עת כבר הגיע לגיל זקנה.

רבי אפרים הכהן נודע בשערים כעמקן מופלג, בפרט בתורת הקבלה. תדיר היה ניתן לראותו מהלך הנה והנה כשמוחו תפוס בשרעפי קודש, מהרהר בסוגיות הקשות שבהן עסקו חכמי הישיבה באותה עת.

אחד המיוחד מבין אותה חבורה קדושה, היה המקובל הנודע רבי יצחק כדורי זצ"ל. היה זה באחד מהימים הראשונים להיכנסם לבנין החדש. רבי יצחק הבחין בראש החבורה, רבי אפרים

בתוך הבניין המרווח, היה מקום גם לחברות המקובלים שעד לחורבן בתש"ח הייתה חלק בלתי נפרד מיישיבת 'פורת יוסף', ואף הם שבו ללמוד סמוך ונראה לחכמי הישיבה, בראשות רבם המקובל רבי אפרים הכהן זצ"ל שבאותה עת כבר הגיע לגיל זקנה.

בין לבין הספיק רבי יצחק לצמצם את פער המרחק שהיה ביניהם, תוך שפיו אינו פוסק מלמללם תפילה לפני ה' שיציל את הצדיק מאסון, ועד מהרה ניצב מול פני רבו, אשר עדיין היה המום מהנס הגדול שהתרחש עימו.

המבטים שהוחלפו ביניהם אמרו הכול: הרב ניצל ברגע האחרון. 'ראוי שכולנו יחדיו נודה לה' על ההצלה הניסית', פנה רבי יצחק לגבאי הישיבה, מיד עם סיום ה'סדר', תוך שהוא משלשל לידיו סכום הגון. [בכסף הזה תרכוש בשוק פירות חדשים בכמות שתספיק לכל יושבי בית המדרש, כדי שיברכו עליהם 'שהחיינו' ברוב עם, ובד בבד יכונו להודות ולהלל לה' על נס הצלת חיי הצדיק".

הרב כדורי עמ' 98